

P O L S K O   A   M Y
=====

únor 1979

Časopisem, který otvíráte, bychom vás chtěli pravidelně každý měsíc informovat o politickém a kulturním dění v Polsku. Jsme přesvědčeni, že tím přispějeme k lepšímu pochopení současné polské - a tím i naší - skutečnosti.

Redakce

Polská společnost se po březnových, převážně studentských nepokojích v roce 1968, které byly brutálně potlačeny mocenským aparátem, aktivně projevila zejména v prosinci 1970 a začátkem roku 1971. Série stávek a dělnických nepokojů přivedily pád Gomulkův a jeho stoupenců a k moci se dostaly liberálnější tendence, reprezentované Edwardem Gierkem. Nicméně ve společenské a politické struktuře země se neměnilo nic, rovněž stejná zůstala i zahraničně-politická orientace PRL. Gierkův nástup neznamenal vyřešení ekonomické, politické i kulturně-spoolečenské krize země, pouze její bezprostřední oddálení. Tento postoj znamenal další kumulaci problémů a napětí, které vyvrcholilo ve známých událostech z června 1976.

Je třeba si uvědomit, že mezi Polskem 70. let a konsolidovaným Československem 70.let existuje řada podstatných rozdílů. Jedná se především o rozdíly v oblasti kulturní a společenské. Zatímco československá politika v letech 70. nemilosrdně zlikvidovala všechny oficiální a polooficiální pokusy o autentický projev a všechny umělce a kulturní pracovníky postavila před nekompromisní požadavek "buď a nebo", polská kulturní politika, i když se nevzdala cenzury a monopolní kontroly, projevila v této oblasti mnohem tolerantnější vztah k různorodosti kulturní aktivity, dokonce i s rebelujícími umělci se pokusila uhrát kompromis. Zatímco Československo 70. let se prakticky uzavřelo před "infiltrací" západní kulturou, v Polsku téže doby bylo možno pozorovat distribuci poměrně kvalitní západní literatury a filmu, neustala čilá divadelní konfrontace, serií výstav a seminářů byla zpřístupněna polské veřejnosti významná díla světového výtvarného umění, právě tak byly častým jevem koncerty některých zahraničních jazzových nebo rockových skupin. Zatímco se mladí nekonformní umělci v Československých podmínkách museli stáhnout prakticky do illegality, příslušné polské instituce daly většině mladých divadel, hudebních, filmových a jiných tvůrčích skupin možnost inte-

grace v takových podmínkách, že méně radikální část těchto skupin nemusela docela ztratit svou tvář. Pochopitelně nelze považovat polskou kulturní situaci za ideální, přesto však prostor, jakkoli úzce vymezený, stačil polské kultuře, aby vydala buť i omezené plody autentické tvorby dopěstované na oficiálních strukturách. Zápas o kulturní sebeurčení Poláků tak probíhá nejenom vně kulturního establishmentu, ale i přímo v jeho nitru.

Tato kulturní situace je však ve značné míře podmíněna destabilizací polské ekonomiky. /Právě tak jako kulturní genocida, která nyní probíhá v Československu, je možná, jedině díky určité, i když ne trvalé prosperitě národního hospodářství/. Proto také k nejvážnějšímu střetu - červnovým událostem roku 76 - došlo po vládou ohlášeném zvýšení cen potravin. Stávky a nepokoje, které zachvátily zemi, přinutily vládu od těchto opatření ustoupit. Tento ústupek je však vyvažován zatýkáním dělníků - hlavních iniciátorů a účastníků protestních shromáždění. Hrubé a násilné poňlačení dělnických akcí mocenským aparátem, na němž se kromě policie podílela i armáda, znovu ukázalo v celé nahotě praktiky východoevropských režimů. Tyto státy, jež ostentativně proklamují před světem vládu dělníků ve svých zemích, však ve své podstatě potírají nejtvrďšími metodami jakoukoli autentickou vůli dělnické třídy. Svým konkrétním fingováním jsou východoevropské autoritářské režimy, tzn. i polský, na hony vzdáleny zájmům dělnické třídy a praktikami tvrdých zásahů proti veškerým projevům nespokojenosti ze strany obyvatel, jež jsou potírány v každém zárodku, jen znovu dokazují, že v těchto zemích vůbec nejde o vládu pracujícího lidu, ale pouze o diktaturu komunistické oligarchie. Dělníci se v těchto režimech stávají pouze ovládanou a neorganizovanou masou lidí. Směšná a zároveň smutná funkce odborů je toho důkazem.

Proto v Polsku po událostech v létě 76 vzniká Výbor na obranu dělníků - KOR /Komitet obrony robotników/. KOR se ustanovil jako sdru-

žení nezávislých intelektuálů různých ideových hledisek, jehož posláním bylo zasadit se o propuštění dělníků, jejich úplnou rehabilitaci, dosažení jejich přijetí do míst, z nichž byli propuštěni. Zároveň zajišťovat právní, finanční a jinou pomoc postiženým rodinám. Později se členové KORu zavázali bránit občanská a lidská práva v Polsku, bojovat o jejich institucionalizaci a v rámci tohoto sdružení aktivně pomáhat lidem pronásledovaným z politických světonázorových, náboženských nebo rasových důvodů. Ve smyslu tohoto poslání přijal KOR název Výbor společenské sebeobrony /Komitet Samoobrony Społecznej - KOR/. Toto se ovšem stalo až na podzim 1977, kdy původní KOR dosáhl důležitého vítězství - propuštění dělníků zadržovaných v souvislosti s červnovými nepokoji z roku 76.

KSS - KOR není sdružení obhájců lidských práv v Polsku. Vedle něho se ustanovilo ROPCZO /Hnutí na obranu lidských a občanských práv/, které paralelně sleduje dodržování závazků PRR na tomto poli. V květnu 1977 vznikl na Jagellonské univerzitě v Krakově 1. Studentský výbor Solidarity /SKS/. Jeho vznik byl přímou reakcí na události, které následovaly po nevyjasněné smrti studenta Stanisława Pyjase, spolupracovníka KORu. Šlo o sérii protestních shromáždění během juvenálií v Krakově, z nichž některé byly policejně rozehnány. SKS má za cíl vytvořit organizaci alternativní k oficiálnímu SZSP /Socialistický svaz studentů Polska - organizace adekvátní k našemu SSM/. Krakovského příkladu následovaly univerzity i v jiných městech PRR.

Podzimem 77 se začíná etapa široké aktivity různých druhů nezávislých kulturních a společenských iniciativ. Naplno probíhají cykly přednášek alternativního vzdělání - tzv. "létající univerzity". Přednášejí se společenské vědy, dějiny umění, ruská a sovětská literatura, kapitoly z historie i nejnovějších dějin Polska. I když jsou známy případy policejních skřátek doprovázejících tyto přednášky, létající univerzita získala obrovskou pblibu u mládeže, což dokazuje fakt, že přednášek se účastní jak mladí lidé, kterým bylo znemožněno

studovat, tak i posluchači vysokých škol. Z našeho hlediska je zvláště pozoruhodné, že přednášejícími jsou z valné většiny profesori, působící zároveň na univerzitách. Důležitou formou nezávislé iniciativy je prezrtace a distribuce "druhé" kultury, kterou tvoří tvůrci, jež odmítli integraci do oficiálních institucionalizovaných kulturních struktur, nebo kteří nebyli vůbec do nich vpuštěni. V Polsku koluje bezpočet magnetofonových pásek samizdatu s díly "druhé" kultury, v daleko větším měřítku než u nás jsou organizovány nezávislé výstavy, koncerty apod.; ve Varšavě dokonce vznikla agentura nezávislé kultury. Tato situace příznivě koresponduje i s liberálními tendencemi uvnitř oficiálních struktur, které^{se} čas od času výrazně projeví na oficiálních zasedáních a festivaloch. /Např. v předsednictvu Svazu polských spisovatelů se ocitli i někteří "samizdatoví" autoři; člen KORu Jerzy Andrzejewski běžně publikuje na stránkách oficiálního časopisu "Literatura"; protestní zpěvák Jacek Kleyff se zúčastnil Vratislavského divadelního festivalu atd./ Tyto úspěchy liberálních tendencí v polské kultuře ovšem nemohou zakrýt fakt existence cenzury a jiných opatření odporujícím duchu helsinské konference.

Snad nejvýraznější nezávislou aktivitou je existence a kolportace mnoha časopisů různých žánrů, které stačí pestrostí svého zaměření pokrýt prakticky celou problematiku společenského života. Jistě tedy nebude na škodu udělat si alespoň stručný přehled nejvýznamnějších časopisů, které v ⁿčasné Polsku svou existencí a reálným fungováním dotvářejí obraz života celé polské společnosti a tak dokreslují to, co bylo oficiálními sdělovacími prostředky zanedbáno, či dokonce ~~ky~~ ^{úmyslně} zamlčeno. Nejedná se pouze o fakta informativního rázu, ale také o díla spisovatelů, básníků a jiných umělců, kterým bylo publikování oficiální cestou zabráněno.

Jako o prvním a snad také nejvýraznějším časopisu co do kvality umělecké je třeba se zmínit o varšavském Zapisu. Jedná se o nezávislý literárně-umělecký časopis, který ^{se} svým obsahem ~~ž~~ a zaměřením věnuje kulturní politice Polska, zejména té části polské kultury, které je

prostor k publikování v oficiálních časopisech uzavřen. Je vlastně platformou pro ty polské spisovatele, lépe řečeno pro ta díla polských literárních umělců, která nemohla být v dané době uveřejněna. Záměrně říkáme "v dané době", neboť již zmíněný charakter polské kulturní politiky ukázal určitou pružnost i v otiskování děl spisovatelů tzv. "rebelujících". Důkazem této tolerance, či částečného akceptování opozičních umělců je v nedávné době přetištění několika článků z prvních čísel Zapisu v oficiálním časopise "Polityka".

Zápis se tedy orientuje náplní výhradně na díla polských prozaiků, básníků, esejistů, která nemohla v důsledku určitých cenzurních omezení nebo jiných svévolných zásahů oficiálních složek polské kultury vyjít. Dále jsou publikovány fejetony, literárně-vědné studie, historické statě, ale i úvahy společenského až filozofického charakteru. Ovšem pro pochopení polské opoziční iniciativy a zároveň přístupu oficiálních kulturních míst vůči těmto aktivitám neboť obojí je ve vzájemném těsném vztahu, je třeba především ukázat na až neskutečně vysoké /pro československé poměry/ náklady těchto časopisů. Tak např. právě uváděný varšavský Zápis má náklad kolem třech tisíců, přičemž rozsah časopisu se pohybuje kolem 300 stran. Tento ukazatel enormně vysokého nákladu neplatí však výhradně pro umělecký časopis Zápis, který zaujímá v širokém spektru polského neoficiálního časopisectví tak trochu výsadní postavení. Naopak náklady okolo tří tisíců výtisků jsou zcela běžnou praktikou všech neoficiálních časopisů, dokonce mnohé bulletiny informační povahy dosahují nákladů ještě vyšších. Z dalších časopisů zmiňujeme:

Robotnik - informační 14ti deník, obracející se hlavně k dělníkům

Komunikat - 2 časopisy v jednom. Podobá se našim informacím o Chartě, vychází jednou za měsíc, ale pozor - v nákladu 10 000 kusů.

- Głos - 14 tideník, přinášející nejnovější zprávy
 Opinia - vydává ROPCZO
 Gospodarz - časopis zabývající se rolnickou problematikou
 Spotkania - církevní časopis
 Zgrzyt - studentský časopis /Vratislav/
 Signal - studentský časopis /Krakov/
 Bratniak - studentský časopis /Lodž/
 Puls - literárně umělecký časopis mladých lidí, jehož šéfredakto-
 rem je Tadeusz Walendowski /Varšava/
 Krytyka - čtvrtletník, založený v létě 1978, věnovaný politickým tex-
 tům

Nejdůležitější projevy autentické společenské iniciativy jsou nezávislé odbory, které vznikají zejména v severní části země, v přístavech Gdaňsk, Gdyně a Štětín - tradiční oblasti dělnických nepokojů, a v poslední době se organizující rolnické výbory sebeobrány, které vznikají od července roku 1978 /první byly ustaveny v Lubliňské a Grójecké oblasti/. Jak nezávislé odbory, tak i výbory rolnické sebeobrány jsou důležitými prvky v sociálním boji dělníků a rolníků a představují velice významné ohnisko /součást opozice/ především pak spojením s KSS - KOREm a inteligencí solidarizující s jejich bojem.

V polských podmínkách hraje významnou roli stanovisko církve. Autoritu katolické církve ^{v Polsku} bezpochyby zdůraznilo zvolení Karola Wojtyly papežem římsko-katolické církve 16. října 1978. Katolická církev dnes představuje v Polsku sílu, kterou nelze zkorumpovat ani zlomit. Diskuze mezi představiteli KORu a katolickou církví a jednotný pohled na některé aspekty polské reality jsou důkazem, že snaha odstranit deformace v polské společnosti je skutečně široká a není úzce vymezena ideologií nebo světovým názorem.

Vcelku je tedy možno dívat se na vývoj polského nezávislého hnutí i na vývoj celé společnosti s nadějí. Úhelným kamenem obrany lidských práv a demokracie bude aktivita v nejširších společenstvích, zejména mezi dělníky, rolnictvem a studentsvem. KOR i jiné neformální sdružení získávají stoupence a ve všech těchto prostředích a jejich

~~těchto prostředích~~ a jejich činnost dosahuje míry, jaká je v sou-
časných československých poměrech téměř nepředstavitelná. Dvojí tlak
polských "paralelních polis" a neústupnosti některých členů "polis
oficiální", vytváří situaci, která dříve nebo později vyústí v otev-
řenou konfrontaci hodnot a systémů. Proto je pro nás potřebné neustále
sledovat veškeré dění v Polsku. Pro některé z nás může být "polská
cesta" jakýmsi - neortodoxně myšleno - příkladem a pro každého z nás
by měla být příjemnou povinností potřeba solidarizovat se s hnutím
polské opozice.

Charta 77 a Výbor společenské sebeobraný "KOR".

Chtějí-li si nezávislé občanské iniciativy ve východoevropských zemích zachovat svou životnost, musí se otevřít ke spolupráci jak ve vlastní zemi, tak mimo ni.

Nejlepší podmínky pro společnou práci mají československá Charta 77 a polský Výbor společenské sebeobraný "KOR". Obě tato hnutí za občanská a lidská práva vznikla přibližně ve stejné době, výrazně se zapsala do povědomí občanů, vytkla si podobné cíle a stojí před podobnými problémy a překážkami. Za dobu společné existence navázaly Charta 77 a KSS /"KOR"/ řadu kontaktů, došlo k mnoha osobním jednáním, k výměně pozdravných a solidarisujících dopisů a telegramů, k výměně informací a materiálů politického a kulturního charakteru. Československí a polští autoři si navzájem poskytují příspěvky do různých neoficiálních časopisů a sborníků a informační bulletiny věnují značnou pozornost situaci v sousední zemi.

Potřeba pravidelné a organizačně zajištěné spolupráce dala vzniknout pracovním schůzkám Charty 77 a KSS /"KOR"/. Jejich zástupci se dvakrát sešli /v srpnu a září 1978/ na československo-polské hranici v Arkoněších. Vzájemně se informovali o své práci, rozhodli se ustavit stálé pracovní skupiny, které budou paralelně pečovat o pravidelnou a rychlou výměnu informací, projednali možnosti přípravy společných dokumentů a jiné akce, např. uspořádání politologického semináře o smyslu nezávislých občanských iniciativ v zemích východní Evropy a pod. Konkrétním výsledkem těchto setkání bylo společné prohlášení Charty 77 a KSS /"KOR"/ k 10. výročí československých a polských událostí roku 1968. Zároveň byl dán podnět k odeslání dopisu obráncům lidských práv ve východní Evropě, podepsaný jednáadvaceti občany obou zemí.

Československé a polské bezpečnostní orgány, které od samého začátku sledovaly rozvíjející se styky Charty 77 a KSS /"KOR"/ s krajní nelibostí, zmařily třetí pracovní schůzku, jež se měla konat 1. října 1978. Při nezákonném zásahu byl zadržán také mluvčí Charty 77 dr. Jaroslav Sabata, který byl na policejní stanici surově zbit, posléze obviněn z trestného činu napadení veřejného činitele a uvězněn. Proti této zvlášť bezpečnostních orgánů protestovala Charta 77 a KSS /"KOR"/ dopisem, adresovaným Sejmům PIR a Federálnímu shromáždění ČSSR. Výbor společenské sebeobraný /"KOR"/ zaslal Jaroslavu Sabatovi, který byl v lednu 79 odsouzen k osmi-
měsíčnímu vězení dopis, v němž ho ubezpečuje o svém přátelství, solidaritě, bratrství i o své odhodlání bojovat za jeho propuštění.

Styky Charty 77 a KSS /"KOR"/ byly tedy úspěšně navázány. Nyní půjde o to, zavést do nich takové prvky, aby byly nejen pravidelné, ale i účelné.

Všechny dokumenty týkající se spolupráce Charty 77 a KSS /"KOR"/ byly publikovány v Informacích o Chartě 77.

K r á t k é z p r á v y .

Upozorňujeme na případ Kazimierze Świtóna, účastníka protestní hla-
dovky v r. 1977 za tehdy vězněné dělníky a členy KORu, spoluzakladatele
Organizačního výboru Svobodných odborů. Kazimierz Świtón je obviněn
z trestného činu napadení veřejného činitele. Podrobné sdělení přináší
VOXS č. 68 uveřejněné v Informacích o Chartě 77 č. 2

Podle zprávy AFP z prosince m.r. mělo dojít ve Varšavě k jednání mezi
členy ÚV Polské sjednocené dělnické strany /PSDS/ a členy KSS /KOR/.
Signatáři Charty 77, kteří v lednu tohoto roku hovořili s Adamem Mich-
nikem, jedním z neaktivnějších členů KSS /KOR/, nás informovali, že
Adam Michnik tuto informaci důrazně popřel. "K ničemu takovému nedošlo",
prohlásil "protože to jednání nemá zájem ani ÚV PSDS ani KSS KOR".